

İstanbul Dârulmuallimîni (1848-1924)

Uğur Önal-Toğay Seçkin Birbudak

ATAM, Ankara, 2013, 360 sayfa, ISBN: 978-975-16-2535-9

Fatih AKMAN*

Türk eğitim sisteminin temelleri, Cumhuriyet'ten evvel, Osmanlının modernleşme hamlesinin süratlendiği 19. yüzyıl içerisinde aranmalıdır. Tüm devlet kurumlarının etkilendiği bu modernleşme serüveni, elbette eğitim kurumlarının yapısını da yakından etkilemiş, aynı zamanda bu modernleşme hamlesinin süreklilik kazanması amacıyla eğitim kurumları bilfiil bu değişime uygun olarak teşkilatlandırılmıştır. Bu sebeple günümüz eğitim sistemini değerlendirirken yine günümüz eğitim kurumlarının selefi rolündeki kurumları incelemek elzemdir.

Elimizde bulunan İstanbul Dârulmuallimîni (1848- 1924) adlı eser günümüz eğitim fakültelerinin ilk modelini teşkil eden Dârulmuallimînlerin, kuruluş aşamasından isim ve yöntem değişikliğine uğradığı Cumhuriyet dönemine değin, kurumun zaman içinde yaşadığı değişim ve gelişimin detaylarını okuyucuya sunmaktadır.

*fatihakman92@gmail.com

Eser; Giriş kısmının ardından sırasıyla İstanbul Dârümuallimîn-i Rüşdiyyesi (1848-1913), İstanbul Darümuallimîn-i Sıbyânı (Dârümuallimîn-i İbtidâiyyesi 1868-1924), Dârümuallimîn-i İdâdiye, Dârümuallimîn'in Meşhur Müdür ve Muallimleri, Dârümuallimîn'in Faâliyet ve Etkinlikleri adlı beş ana bölümden ve ertesinde Sonuç, Bibliyografya, Ekler, Kronoloji, Dizin gibi kısımlardan oluşmaktadır. Biz de eserin başlıklarına uygun olarak sırasıyla başlıklar özelinde tanıtım ve değerlendirmede bulunmaya çalışacağız.

İstanbul Dârümuallimîn-i Rüşdiyyesi (1848-1913): Eserin ilk bölümü, yazımızın başında da ifade ettiğimiz üzere Osmanlı modernleşmesiyle paralel olarak ortaya çıkan yeni eğitim kurumlarının öğretmen ihtiyacını karşılamak için kurulan İstanbul Dârümuallimîn-i Rüşdiyyesi'nin işlevi ve temel gayesini ortaya koymaktadır. İlk Dârümuallimîn 16 Mart 1848 senesinde Maârif Nâzırlığı bünyesinde İstanbul Fâtih'te eğitim hayatına başlamıştır. Ülkede sayıları gittikçe artan rüştiye(günümüz ortaokulları) mekteplerinin öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere ortaya çıkan Dârümuallimîn, ilk senelerin ardından 1850'de Ahmed Cevdet Paşa'nın müdürlüğe getirilmesi ile birlikte daha sistemli bir eğitim faâliyetine adım atmıştır. Ahmed Cevdet Paşa'nın kaleme aldığı Dârümuallimîn Nizâmnamesi ile kurum ile ilgili, öğrenci alımından okutulacak derslere değin, birçok yeni kıstas ortaya konmuştur.

Nizâmnamenin en mühim maddelerinden birini '*öğrencilerin gerek İstanbul'da ve gerekse taşrada ne zaman ve nereye olursa olsun rüşdiyye mektebi hocalığı ile görevlendirildiklerinde bu görevi reddedemeyecekleri bir senedin imzalatılması*' (s.15) olarak kayıtlara geçen ve kurumun kuruluş amacı olan rüştiye mekteplerine öğretmen yetiştirilmesinin bir bakımdan garantiye alındığı hüküm oluşturmaktadır. Üç yıllık bir eğitimi öngören kurumda öğrencilere; Usûl-i İfâde ve Talîm, Lisân-ı Fârisi, Fenn-i Hesâb (Aritmetik), Hendese (Geometri), Mesâha (Alan Bilgisi), Heyet (Astronomi) ve Coğrafya derslerinin okutulması uygun görülmüştür. Dârümuallimîn'in, sayıları giderek çoğalan rüştiyelerin öğretmen ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalması üzerine Dârümuallimîn dışından da rüştiyelere öğretmen ataması yapılmaya başlanmış, ancak bu durumu Dârümuallimîn öğretmen ve öğrencilerinin Sadrazama şikâyet etmesi üzerine bundan kısmen vazgeçilmiştir. Bunun yerine rüştiyelere atanmada Dârümuallimîn mezunlarına öncelik verilmesi ile beraber '*Dârümuallimîn dışında atanacak öğretmenlerin çok iyi derecede Arapça, kâfi derecede Farsça ve Hesâb bilmeleri yeterli görülmüştür.*' (s.21).

1868 senesinde 'dönemin Maârif Nâzırı Safvet Paşa'nın padişaha sunmuş olduğu bir tezkirede, İstanbul'da bir Dârümuallimîn-i Sıbyân'ın kurulması teklif edilmiş ve bu teklif

uygun görülmüştür.’ (s.23). Bunun üzerine Dârümuallimîn’e ‘Dârümuallimîn-i Rüşdî denmeye başlanmıştır. Son olarak yukarıda bahsedilenler dışında eserin bu bölümünde, Dârümuallimîn-i Rüşdiyyesi’nin değişen öğrenci alım şartlarından, nizâmnâme değişiklikleri ve mezun olan öğrencilerin belli yılları kapsayan listelerine ulaşmak mümkündür.

İstanbul Dârümuallimîn-i Sıbyânî (Dârümuallimîn-i İbtidâiyyesi 1868-1924): ‘Osmanlı Devleti’nde klasik dönemde mahalli mektebi veya taş mekteb (günümüz ilkokulları) olarak da isimlendirilen sıbyân mektepleri, Sultan II. Mahmud zamanında mecburi hale getirilmiştir.’ (s.65). Temel olarak dini eğitim esasıyla eğitim veren sıbyân mektepleri, Tanzimat dönemine kadar benzer eğitim faaliyetlerinde bulunduktan sonra, 1868 senesinde bu okullarda; İmlâ, Malûmât-ı Nâfia, Coğrafya ve Aritmetik gibi derslerin okutulmasına karar verilmiş ve bu okullarda yeni öğretim programına göre eğitim verebilecek öğretmen ihtiyacının ortaya çıkmasının akabinde, yine aynı sene içerisinde iki senelik eğitim verilecek olan Dârümuallimîn-i Sıbyân’ın açılmasına karar verilmiştir.

‘15 Kasım 1868’de hizmete açılan Dârümuallimîn-i Sıbyân’a sınavla 20 öğrenci alınmış ve bu öğrencilerin her birine aylık 30’ar kuruş burs verilmiştir.’ (s.68). Dârümuallimîn ismi altında açılan okulun ayrı bir müdürünün bulunması öngörülmüş ve okulda; Ulûm-ı Diniye, İlm-i Mahâric ve Tecvid, Hesâb, Tarih, Coğrafya, İmlâ ve İnşââ, Hüsn-i Hat, Türkçe Sarf ile Usûl-i Cedîde üzere Teheccî dersleri okutulmaya başlanmıştır. Eserde okul ile ilgili yer alan ilginç bir ayrıntıyı da aktarmakta yarar var. Okulun ilk müdürlüğünü yapan Mehmed Cevdet Efendi, *‘öğrencilerin yeni usullere göre eğitim-öğretim alması yönünde gayret göstermiş, ancak onun bu girişimi mutaassıp çevreleri rahatsız etmiş, onların propagandaları neticesinde okul öğrencisiz kalarak 1871 yılında kapanmıştır.’* (s.69).

Bu hâdiseden bir sene sonra ise okul aynı müdür ve 25 öğrencisi ile tekrar eğitime başlamıştır. 1891 senesinde yürürlüğe konulan bir nizâmnâme ile okulun adı ‘Dârümuallimîn-i İbtidâiyye’ olarak değiştirilmiş ve öğrenci alımında şu şartlar ortaya konmuştur: ‘Sarf, Nahiv, Türkçe okuma ve Hatt-ı İmlâ derslerinden yapılacak olan imtihanda başarılı olmak, iyi ahlâk sahibi olmak, 20-30 yaşları arasında olmak, sakat ve malûl olmamak, ileride muallim olarak atanacağı yeri kabul etmemesi durumunda öğrenciliği döneminde alacağı bursu iade etmeyi kabul etmek.’ (s.74).

II. Meşrutiyet’in ilânı ertesinde Dârümuallimîn-i İbtidâiyye içerisinde birtakım değişikliklere gidilmiştir. Bunlardan en önemlisi okul müdürü Sâtu Bey tarafından *‘öğretmenlik uygulamasına daha önceki dönemlerden daha fazla yer verilmiş olup, 1909’da okula bağlı bir Tatbîkât Mektebi’* kurularak günümüz öğretmenlik staj uygulamalarının da

ilk adımlarından biri atılmıştır. Eserin Dârümuallimîn-i Sıbyânî adlı bu bölümünde ayrıca; okula öğrenci alımında yapılan değişiklikler, ders içeriklerinin ve sayısının arttırılması, taşrada kurulan Dârümuallimînler ve okulun verdiği mezunların listeleri ile ilgili bilgilere de ulaşılabilir.

Dârümuallimîn-i İdâdiyye: *'Dârümuallimîn-i İdâdî'nin açılması kararı ilk kez 1869 Nizâm-nâmesi ile gündeme gelmiştir.'* (s.117). Eğitim süresi iki sene olarak belirlenen okulun, Ulûm ve Edebiyyat olmak üzere iki ayrı sınıfta eğitim vermesine karar verilmiştir. Ancak birtakım eksiklik ve aksaklıklar sebebiyle bu okulun öğrenci alımı 1876 senesine kadar sarkmıştır. 1877-1880 seneleri arasında en fazla 40-50 arasında mezun verebilen okul 1880'de kapatılmış ve ancak 1891 senesinde 'Âliyye' adıyla açılmış ve idâdiler (günümüz liseleri) için öğretmen yetiştirecek bir Dârümuallimîn şubesi kurulabilmiştir.

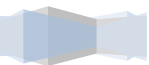
Dârümuallimîn-i Âliyye şubesinin Edebiyyât sınıfına kaydolmak isteyen öğrenciler öncelikle, Arapça belâgatten sözlü sınava tâbi tutulmuş ve adaylara ayrıca bir olay tasviriyle Türkçe makale yazdırılmıştır. 1891 Nizâm-nâmesi'ne göre okulun Edebiyyât sınıfında başlıca; Akâid, Ârapça, Farsça, Fransızca ve Tarih-i Umûmî gibi dersler okutulurken, Fünûn sınıfında ise; Fransızca, Mükemmel Hesâb, Mükemmel Cebr-i Âdî ve Logaritma, Kimyâ-yı Madenî ve Hikmet-i Tabîiye gibi dersler okutulmuştur. Dârümuallimînlerin diğer şubelerine göre pek de uzun sayılmayacak bir eğitim-öğretim hayatı sürdüren Âliyye(İdâdî) şubesi, aralarında Şemsettin Günaltay, Besim Atalay, Reşat Nuri Güntekin ve Hasan Ali Yücel gibi birçok önemli simanın bulunduğu isimleri mezun etmiştir.

Dârümuallimîn'in meşhur Müdür ve Muallimleri: Eserin bu bölümünde Dârümuallimînlerin kuruluşundan Cumhuriyet dönemine kadar geçen sürede, kuruma hizmet etmiş öğretmen ve müdürlerin hayatlarına ve yaptıkları faaliyetlere yer verilmiştir. Burada özellikle Dârümuallimîn'in ilk müdürlüğünü yapan Denizlili Hoca Yahya Efendi, yeni usullere göre eğitim verilmesi taraftarı Mehmed Cevdet Efendi, Mizancı Murad Bey ve Batılı eğitim sistemlerini çok yakında tatbik etmiş ve modern mânâda bir eğitimin Dârümuallimînlerde verilmesi için çalışmış olan Mustafa Sâtî Bey ile daha birçok müdür ve öğretmen ile ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşmak mümkün.

Dârümuallimîn'in Faâliyet ve Etkinlikleri: Eserin bu son bölümünde, Dârümuallimînler aracılığı ile, o güne kadar yapılmamış birtakım etkinlik ve faaliyetlere dönük bilgilerin yer aldığını görüyoruz. İlk olarak Sâtî Bey öncülüğünde Dârümuallimîn'deki eğitim kadrosu tarafından 1910 senesinde Tadrîsâât-ı İbtidâiyye Mecmûası çıkarılmaya başlanmıştır. Dergide genel olarak *'ezberci ve öğrencilerin miskinleşmesine neden olan eğitim yöntemlerine son vermek ve mekteplerimizde hür, araştırmacı, girişimci ve haysiyetli*

kişilikler yetiştirebilmek için mekteplerin idari ve eğitim-öğretim usullerinde köklü bir değişiklik yapmak' (s.227) gibi fikirler üzerinde durulmuştur. Yine Sâti Bey'in müdürlüğü döneminde 1911 senesinde Dârülmua'llimîn Kongresi adı altında, eski ve yeni mezunları bir araya getiren ve eski mezunları uygulanan yeniliklerden haberdar edebilmek gayesiyle bir etkinlik düzenlenmiştir. Bu bölümün değerlendirmesini sonlandırırken, Dârülmua'llimînler tarafından İdman Bayramları, Dârülmua'llimîn Konferansları, ilmî ve târihî geziler ile daha birçok sosyal ve akademik faâliyetin düzenlendiğini ve bu bölümde ayrıntılı olarak okuyucuya aktarıldığını belirtmek gerekir.

Yazımızın giriş kısmında da ifade ettiğimiz üzere Türk eğitim sistemini ve öğretmen yetiştirme faâliyetini incelemek, idrak etmek ve değerlendirme yapabilmek için tarihin devamlılığı esasına bağlı olarak Cumhuriyet öncesi kurumlarıyla da ilişki kurmak gerekir. Günümüz ilkokul, ortaokul ve lise tipi okullara öğretmen yetiştirmenin öncülü olan Dârülmua'llimînler, bugünü anlayabilmek adına önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu açıdan elimizde bulunan eser yukarıda bahsedilen gayeler ölçüsünde dikkatle incelenirse; günümüz eğitiminin yaşadığı birtakım problemlerin geçmişteki varlığına ışık tutmak ve geçmişte yapılan birtakım uygulamaların artı ve eksi yönlerini değerlendirmeye yararken, ileride atılacak birtakım adımlar öncesi ciddi bir tecrübe edinme imkânı sağlayacaktır.

tarihe ilgisiz kalmayın

her insan İLGİ'ye muhtaçtır
www.ilgikultur.com

info@ilgikultur.com